

جاذبه‌های شهری

اثرات مهاجرت روستائیان به شهرها

پدیده مهاجرت عامل مهمی در تغییرات اجتماعی است. هم بر جاهایی که مهاجران را می‌بپذیرند تأثیر می‌گذارد و هم بر جاهایی که از آن می‌آیند. نوعی مهاجرت بدین گونه است که عضوی از خانواده موقتاً به مکان دیگری می‌رود، میان مبدأ و محل مهاجرت رفت و آمد می‌کند و موطن خویش را مرجعی می‌انگارد که در نظر دارد مآلاً بدان باز گردد.

مهاجرت از روستا به شهر، که معمولاً به منظور یافتن کار است، بار سنگینی است بر دوش اعضای خانواده که در موطن اصلی باقی مانده‌اند. زنان ناچار و ظایفی را عهده‌دار می‌شوند که قبلاً مسئولیتی در قبال آن نداشتند و این مستلزم تجدید نظر در برنامه‌های خانوادگی است. بر الگوهای پرورشی کودکان که ممکن است به مسائل روانی متعددی منجر شود، بر زندگی اجتماعی در درون خانواده و همچنین روابطش با دنیای خارج اثر می‌گذارد.

به سوی شهر. از نقطه نظر اهالی روستاها، شهز دارای جاذبه‌ای طبیعی است که با امید - گاهی موجه - به این که مردها در شهر کار می‌خواهند یافت و سطح زندگی خانواده خود را که پشت سر گذاشته‌اند بهبود خواهند بخشید، به نحوی اغراق آمیز بزرگ شده است.

آثار این تغییرات از خانواده‌ای به خانواده دیگر و از فرهنگی به فرهنگ دیگر تفاوت دارد. عکس العمل نسبت به مهاجرت مردان، در مواردی که پسر خانواده مهاجرت کرده یا پدر در جستجوی کار، خانه را ترک گفته فرقی می‌کند. در خانواده‌هایی که مهاجر دارای نقش مضاعف پسر و همسر است اثر مهاجرت او به گونه‌های مختلف حس می‌شود.

بررسی مهاجرت در فرهنگهای گوناگون نشان داده است که مهاجرت بر درآمد خانوار می‌افزاید، تا حدی سطح زندگی آن را بالا می‌برد و به نسبت‌های مختلف مسئولیت‌های دختران و زنان خانواده را زیاد می‌کند. برخی عوامل شهری نیز در فرهنگ مادی خانه تأثیر می‌گذارند.

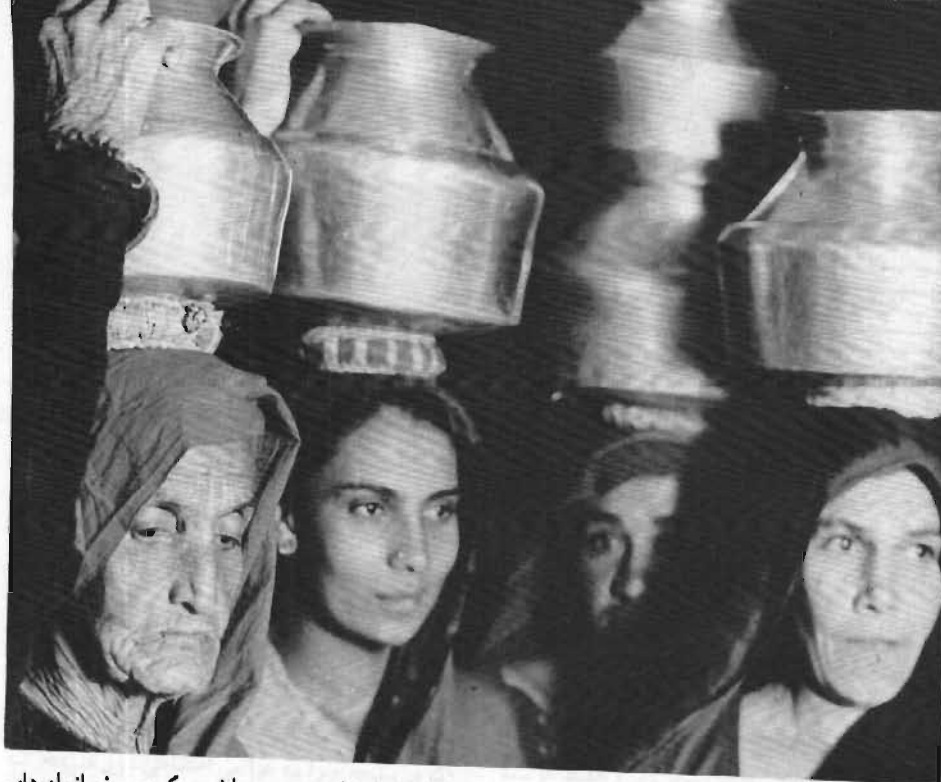
برخلاف باورهای رایج، مهاجرت و قرار گرفتن در معرض تجدد ممکن است پیوندهای خویشاوندی را مستحکم کند و به قوام سنتها بیفزاید. نقل و انتقال مردم به شهرها از طریق شبکه خویشاوندی است و به آن جا که رسیدند در همان محافل خویشاوندی و وابسته به روستای خود باقی می‌مانند. در ولایت نیز میزان اتکا به خویشاوندان با عزیمت مردان به شهر بیشتر می‌شود. ساختار اختیار و اقتدار دستخوش چندان تغییری

نمی‌شود؛ رسم ریشه‌وار پدرسالاری فزاینده و مستحکم است. تجدید دیدارهای خانوادگی مقارن با اعیاد مذهبی و جشنها صورت می‌گیرد و هنوز شوهر است که تصمیمات مهم را اتخاذ می‌کند یا مهر قبول خویش را بر پیوندی می‌نهد، و در غیاب او مردان مسن‌تر خانواده نقش قیم را بر عهده دارند.

چنین وضعی قابل درک است زیرا مهاجرت پدیده‌ای موقت است و نیاز به تدارکاتی مناسب با موارد آن دارد. به مجرد بازگشت به «وضعیت عادی» این تدارکات منتفی می‌شوند. ولی چنین مهاجرتی زنان را در معرض دنیایی وسیعتر از کار و تجربه در تمشیت امور خانواده قرار می‌دهد که در شرایط عادی به دست مردان انجام می‌شود. دوره‌های طولانی تر غیبت شوهران باعث می‌شود که زنان کم کم مسئولیت‌های بزرگتری را بر عهده گیرند و در مورد مطالبی که فوریت دارند شخصاً تصمیم بگیرند.

تمام اینها را گفتیم، ولی واقع امر این است که مرد برای بهبود وضع زن مهاجرت نمی‌کند. هدفش از این کار بهبود کلی سطح زندگی خانواده و موقعیت و احترام آن در درون ساختار سنتی است. به پی آمدهای دراز مدت آن که

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بنگریم، مصائبی که در اثر جدایی تحمل می‌شود در واقع به منزله سرمایه‌گذاری والدین برای تدارک آینده‌ای بهتر جهت فرزندان است. احتمالاً در موقعیت اجتماعی والدین چندان تغییری رخ نمی‌دهد، ولی پسرانشان خواهند توانست از آموزش برخوردار شوند، و مالا شغل بهتری داشته باشند، و دخترانشان نیز می‌توانند همسران بهتری داشته باشند.

مهاجرت به کلانشهرها هم برای شهرها و هم برای خانواده‌هایی که در روستا می‌مانند مسائلی به بار می‌آورد. در موقعیت مهاجران بلافاصله تغییری به وجود نمی‌آید. با علم به این واقعیت و نیز قبول کشاکشهای اجتناب‌ناپذیری که مالا به مهاجرت می‌انجامد، باید به فکر راه‌حلهایی باشیم که نقل و انتقالات مردان را به سوی مسیر مناسبی سوق دهد. نتیجه بررسیهایی که تاکنون انجام شده حاکی از آن است که فراهم آوردن انگیزه‌هایی که مردان را در روستا نگاه دارند ارجحیت دارد. ایجاد روستاهای وسیع یا شهرکهای کوچکی که ایشان بتوانند بدون پیمودن راهی طولانی به آنجا نقل مکان کنند یکی از این راه‌حلها است.

زنان تنها. نتایج بررسی اخیری که بر خانواده‌های روستایی هندی که دست‌کم یک نفر از مردان آن خانواده موقتاً به دهلی مهاجرت کرده بود نشان داد که در ۷۵ درصد از این موارد قسمت اعظم مخارج خانواده از جوهی تأمین می‌شد که مردها فرستاده بودند. بیشتر بول صرف خرید غذا و لباس و قسمتی از آن به دوا و تحصیلات فرزندان ذکور اختصاص داده شده بود.

بدیت ترتیب، با ایجاد تسهیلات زیربنایی مناسب در نواحی مختلف مملکت، فرایند عدم تمرکز متحقق می‌شود و در ضمن رشد اقتصادی متوازنی که در امر ریشه‌کن کردن فقر روستایی لازم است تضمین خواهد شد. ■

این متن از قسمت نهایی کتاب زنان در روستاها، مردان در شهرها گرفته شده است. کتاب مزبور در مجموعه‌ای تحت عنوان «زنان در یک چشم‌انداز جهانی» در ۱۹۸۴ توسط یونسکو به چاپ رسید.

پروفسور کاوه مرادانسان و مطالعات فریبگی
پرتال جامع علوم انسانی

